

Ολυμπιακοί Αγώνες 2024: Η εικονοκλαστική γιορτή των Γάλλων

Χριστίνα Κουλούρη

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του Παρισιού, που συζητήθηκαν πολύ λόγω των αντιφατικών σχολίων και των σφοδρών αντιδράσεων που προκάλεσε η τελετή έναρξης, υπήρξαν αναμφίβολα ένα αξιομνημόνευτο γεγονός κι ένας σταθμός στην ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων. Στην πραγματικότητα, παρ' όλο που μεγάλο μέρος της κριτικής εντοπίστηκε σε όσα θεωρήθηκαν ανακόλουθα προς το ολυμπιακό πνεύμα, ήταν εκείνα ακριβώς που συνέχισαν την ολυμπιακή παράδοση εναρμονιζόμενα με αυτήν. Δεν θα πρέπει εξάλλου να ξεχνάμε τη σημαντική γαλλική συμβολή στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων και στη θεωρητική θεμελίωση του ολυμπισμού που εξακολουθεί να καθορίζει τη λειτουργία των ολυμπιακών θεσμών.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πίσω από την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων ως διεθνούς ανταγωνισμού μεταξύ των εθνών βρίσκεται ο Γάλλος Pierre de Coubertin, ο οποίος όχι μόνο έθεσε το ζήτημα στο Συνέδριο της Σορβόνης (1894), που ο ίδιος συγκάλεσε και συγκρότησε τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, αλλά και πολύ συστηματικά παρακολούθησε την εφαρμογή του σχεδίου του μέχρι τον θάνατό του (1937). Εκείνος εμπνεύστηκε και όρισε τον ολυμπισμό ως ένα μέσο για την πραγματοποίηση παγκόσμιων ηθικών αξιών και ιδανικών μέσω της σωματικής άσκησης και των διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων. Αυτό το ιδεαλιστικό στοιχείο διακρίνει εξάλλου τους Ολυμπιακούς από όλους τους άλλους αθλητικούς αγώνες, οι οποίοι διέπονται μεν από κανόνες αλλά δεν έχουν φιλοσοφικό ή ιδεολογικό υπόβαθρο. Με τη Γαλλία συνδέεται και το γνωστό ολυμπιακό έμβλημα «*citius, altius, fortius*», που εισήγαγε ο Δομινικανός ιερέας Henri Didon το 1891 και υιοθέτησε ο Coubertin το 1894, και το οποίο συμπυκνώνει αξίες όχι μόνο αθλητικές (καλύτερες επιδόσεις στα συγκεκριμένα αγωνίσματα), αλλά ευρύτερα ηθικές και παιδαγωγικές. Τέλος, ένας τρίτος Γάλλος, ο φιλόσοφος και ακαδημαϊκός Michel Bréal, συνέδεσε το όνομά του με το επινοημένο αγώνισμα του Μαραθώνιου δρόμου, αθλοθετώντας και ένα ασημένιο κύπελλο για τον νικητή του αγωνίσματος στους Ολυμπιακούς της Αθήνας το 1896. Δικαίως, λοιπόν, οι Γάλλοι, φιλοξενώντας για

τρίτη φορά θερινούς Ολυμπιακούς αγώνες (μετά το 1900 και το 1924), ένιωθαν ότι τους συνέδεε μια ιστορική μνήμη με τον θεσμό, μια παράδοση που αναγόταν στον 19ο αιώνα. Ταυτόχρονα, αναγνώριζαν και την ελληνική συμβολή, όπως φάνηκε στην τελετή λήξης των Αγώνων. Ωστόσο, το μέρος που απέδωσε ταυτότητα στους Αγώνες αυτούς ήταν αναμφίβολα η τελετή έναρξης.

Η λειτουργία των Ολυμπιακών Αγώνων ως θεάματος έχει δημιουργήσει τις προϋποθέσεις ώστε η χώρα που τους διοργανώνει να μπορεί να βάλει τη δική της «εθνική» σφραγίδα κυρίως μέσω των τελετών έναρξης και λήξης. Απέναντι σε ένα παγκόσμιο κοινό η διοργανώτρια πόλη (και χώρα) προβάλλει την ιδιαίτερη ταυτότητά της σε ένα μείγμα στοιχείων που προέρχονται από τη δική της αφήγηση και εκείνων που ανταποκρίνονται στην εικόνα που οι «άλλοι» έχουν γι' αυτή. Είναι, βεβαίως, αντικείμενο συζήτησης κατά πόσο τα στοιχεία που επιλέγονται για την αυτοπαρουσίαση μιας χώρας είναι ευρέως αποδεκτά στην κοινωνία, πώς διαμεσολαβείται το μήνυμα των τελετών από τα ΜΜΕ (κυρίως μετά την καθιέρωση της τηλεοπτικής αναμετάδοσης των Αγώνων) και, τέλος, πώς τα μηνύματα αυτά προσλαμβάνονται από ανθρώπους που ανήκουν σε τελείως διαφορετικές κουλτούρες σε όλα τα μέρη της γης. Σε κάθε περίπτωση, η μελέτη των τελετών έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων μάς επιτρέπει να κατανοήσουμε το διαφορετικό πολιτισμικό περιεχόμενο που μπορεί να προσλάβει ένας παγκόσμιος θεσμός, ο οποίος στηρίζεται μάλιστα σε μια ιδεολογία με οικουμενικές φιλοδοξίες, τον ολυμπισμό (Κουλούρη, 2008).

Το 2004 η Ελλάδα ως διοργανώτρια χώρα επέλεξε να προβάλει ένα ιδιαίτερο πρόσωπο, αυτοπροσδιορίστηκε και αυτοπαρουσιάστηκε μέσα από μια σύνθεση (επιλεγμένου) παρελθόντος και (επιλεγμένου) παρόντος, υιοθετώντας ως κεντρικό σύμβολο των Αγώνων την ελιά. Η εξιδανικευτική αφήγηση μιας γραμμικής εξέλιξης από την προϊστορία έως το παρόν μέσα από έργα τέχνης αντιστοιχούσε στο επίσημο εθνικό μεγάλο αφήγημα της χώρας. Η τελετή έναρξης των Αγώνων του Παρισιού πάλι είχε όλα εκείνα τα στοιχεία που συνδύαζαν τη γαλλικότητα και την ευρωπαϊκότητα με την οικουμενικότητα, δίνοντας έμφαση στην πολυφωνία και την πολυχρωμία του σήμερα, ενός παρόντος εκρηκτικού και νοσταλγικού, διχαστικού και ενωτικού, εξουθενωτικού και καταπραΰντικού. Όπως όλες αυτές οι τελετές, είχε πολλαπλές αναγνώσεις, σχεδόν όσες και οι θεατές του, αλλά δεν άφηγε καμία αμφιβολία ως προς τα πολιτικά μηνύματα, τις πολιτισμικές αναφορές και τις αισθητικές της επιλογές.

Πρωταγωνιστής ήταν η ίδια η πόλη, με τα εμβληματικά της κτήρια, τους υπονόμους, τις πλατείες της, τους ανθρώπους της και, πρωτίστως, το ποτάμι της,

τον Σηκουάνα. Στην παράδοση της περιφημής γιορτής (fête) που είχε εισαγάγει η Γαλλική Επανάσταση, η τελετή καλούσε όλους τους κατοίκους και τους επισκέπτες να ξεχυθούν στους δρόμους και να μετάσχουν στους εορτασμούς ενεργά και αυθόρμητα και όχι ως παθητικοί θεατές. Σύμφωνα με το ρουσσικό πρότυπο, η γαλλική fête επιδίωκε να καταργήσει τη διχοτομία ανάμεσα σε θεατές και δρώντες και να σκηνοθετήσει την ομοψυχία μιας κοινωνίας ισότητας και αδελφοσύνης (Vovelle, 1976, σελ. 226). Στις γιορτές της Γαλλικής Επανάστασης, δεν υπάρχει «κοινό» αλλά «λαός». Όπως γράφει η Mona Ozouf (1976, σελ. 20), «το άτομο ξαναβαφτίζεται πολίτης μέσα στη γιορτή». Αυτό ήταν το πρώτο μήνυμα της σκηνοθεσίας που έβγαλε τη γιορτή έξω από το άδειο στάδιο για να πλημμυρίσει τις όχθες του Σηκουάνα με το εορτάζον πλήθος. Μέχρι και οι μορφές στους πίνακες του Λούβρου, η ίδια η Τζοκόντα, το έσκασαν από τα κάδρα για να τρέξουν, περίεργες, να κρυφοκοιτάξουν τη γιορτή, ίσως και να χαθούν μέσα στο πλήθος. Ένα πλήθος που ξεφάντωνε με ξέφρενους ρυθμούς, πολύχρωμο, με κάθε πιθανή ταυτότητα, έμφυλη ή φυλετική, ανώνυμο και επώνυμο, που παρέπεμπε ακριβώς στην οικουμενικότητα των πέντε ολυμπιακών κύκλων και στην ιστορία προϊούσας συμπερίληψης που χαρακτηρίζει το ολυμπιακό κίνημα. Αυτό ήταν το δεύτερο μήνυμα της τελετής, το συμπόσιο: διονυσιακό, όπως θα διασκέδαζαν οι δώδεκα θεοί του Ολύμπου και όχι οι δώδεκα απόστολοι.

Ο σκηνοθέτης, όμως, δεν έλαβε υπόψη του τη δύναμη της πολιτισμικής μνήμης των εικόνων –ή μάλλον υπήρξε κι ο ίδιος θύμα της– και συγκέρασε έργα τέχνης με αντιφατικές ιδεολογικές αναφορές. Ο ιστορικός της τέχνης Aby Warburg (1866-1929), ο οποίος ανέπτυξε την έννοια της πολιτισμικής μνήμης των εικόνων (Bildgedächtnis) και μάλιστα ως διεθνικής ευρωπαϊκής μνήμης, έχει αναλύσει τη συνέχεια και την επανερμηνεία των πολιτισμικών συμβόλων στα έργα τέχνης, μια ανάλυση ιδιαίτερα χρήσιμη για να κατανοήσουμε τους τρόπους πρόσληψης των οπτικών αναπαραστάσεων στο Παρίσι (Κουλούρη, 2020, σελ. 26). Ο Τομά Ζολί, παρ' όλο που είχε ως πρότυπο τον πίνακα «Το συμπόσιο των θεών» του Jan Van Biljert, δεν απέφυγε τον υπαινιγμό στον «Μυστικό Δείπνο» του Ντα Βίντσι, που εξάλλου είναι διασημότερος. Το αποτέλεσμα ήταν να κατηγορηθεί για προσβολή της χριστιανικής θρησκείας με επίσημες ανακοινώσεις από την ίδια την Καθολική Εκκλησία και να υποχρεωθεί να απολογηθεί δημόσια. Πάντως, ανεξάρτητα από τις συνειδητές ή και ασυνείδητες επιλογές σε επιμέρους ζητήματα, επρόκειτο για συμβολική και εικαστική σύνθεση του αρχαίου συμποσίου με τη γαλλική fête.

Κεντρική φιγούρα της γιορτής και κλειδί για να καταλάβουμε πολλά κρυμμένα μυστικά της ήταν ο ανώνυμος λαμπαδηδρόμος, ο οποίος παρέπεμπε, όχι τυχαία, στο

βιντεοπαιχνίδι Assassin's Creed. Το παιχνίδι αυτό, που περιέχει ιστορικές αναφορές, παρακολουθεί την αντιπαλότητα ανάμεσα στο Τάγμα των Ασσασίνων, που πολεμά για την ειρήνη μέσω της ελεύθερης βούλησης της ανθρωπότητας και τους Ναΐτες ιππότες, που, αντίθετα, επιδιώκουν την ειρήνη μέσω του ασφυκτικού ελέγχου του κόσμου. Ένα από τα παιχνίδια της πετυχημένης σειράς, που κυκλοφόρησε το 2014 και επανεκδόθηκε το 2020, εκτυλίσσεται στο Παρίσι της Γαλλικής Επανάστασης (Assassin's Creed Unity). Και η τελετή είχε πολλές δόσεις Γαλλικής Επανάστασης ως ιδρυτικού γεγονότος της σύγχρονης Γαλλίας. Αυτό που είδαμε ήταν η εκκοσμικευμένη Γαλλία, χωρίς Ιωάννα της Λωραίνης αλλά και χωρίς Ναπολέοντα, με πολλές αποκεφαλισμένες Μαρίες Αντουανέτες και με βασικό οργανωτικό κορμό το σύνθημα «ελευθερία, ισότητα, αδελφοσύνη».

Παρόλο που η τελετή επικρίθηκε ως ανατρεπτική και βλάσφημη, επρόκειτο για μια αφήγηση συνεπή προς την ιστορία της Γαλλίας και τις αξίες που έχει υιοθετήσει η γαλλική δημοκρατία στη σύγχρονη εκδοχή της. Ενόχλησαν οι αναφορές στη woke κουλτούρα αλλά η ενόχληση προέρχεται από το γεγονός ότι οι επικριτές της τελετής θα προτιμούσαν μια εξιδανικευμένη και υμνητική παρουσίαση της Γαλλίας αντί για την αποτύπωση της σύγχρονης πραγματικότητας. Αντιθέτως, οι Γάλλοι επανασυστήθηκαν στην οικουμένη, στήνοντας μια μεγαλειώδη γιορτή που σάρκαζε το δικό τους μεγαλείο. Το οικουμενικό τους μήνυμα ήταν η αγάπη, όπως ήταν ο έρωτας στους Αγώνες της Αθήνας: αγάπη μέσα από το παιχνίδι των τριών νεαρών στη βιβλιοθήκη, αγάπη μέσα από το συγκλονιστικό τραγούδι της Σελίν Ντιόν, αγάπη που ανέλαβε να την ταξιδέψει στα πέρατα της γης, μέσα από έναν καινούριο «γύρο του κόσμου», το αερόστατο με την ολυμπιακή φλόγα.

Βιβλιογραφία

- Κουλούρη, Χ. (2008, 31 Αυγούστου). Ένα σύγχρονο κίνημα. Εφ. *Το Βήμα της Κυριακής*. Νέες Εποχές: Ειδικό Αφιέρωμα: Αναζητώντας το πνεύμα του Ολυμπισμού.
- Κουλούρη, Χ. (2020). *Φουστανέλες και χλαμύδες. Ιστορική μνήμη και εθνική ταυτότητα 1821-1930*. Αλεξάνδρεια.
- Ozouf, M. (1976). *La fête révolutionnaire*. Gallimard.
- Vovelle, M. (1976). *Les métamorphoses de la fête en Provence de 1750 à 1820*. Aubier-Flammarion.

Olympic Games 2024: The French fête

Christina Koulouri

Abstract

The Olympic Games in Paris were a mega-event consistent with the Olympic tradition invented by the French aristocrat Pierre de Coubertin and representative of the contemporary world, despite intense criticism for the opening ceremony. A symbolic and artistic combination of the ancient banquet with the French fête, the opening ceremony emphasized the multiculturalism and the hybrid identities of the modern globalized world. Instead of conveying an idealized picture of French identity, the opening ceremony offered a bold and subversive narrative of contemporary France in live with the memories of the French Revolution.

Keywords : mega-event, Paris, Olympic Games, French fête, multiculturalism

